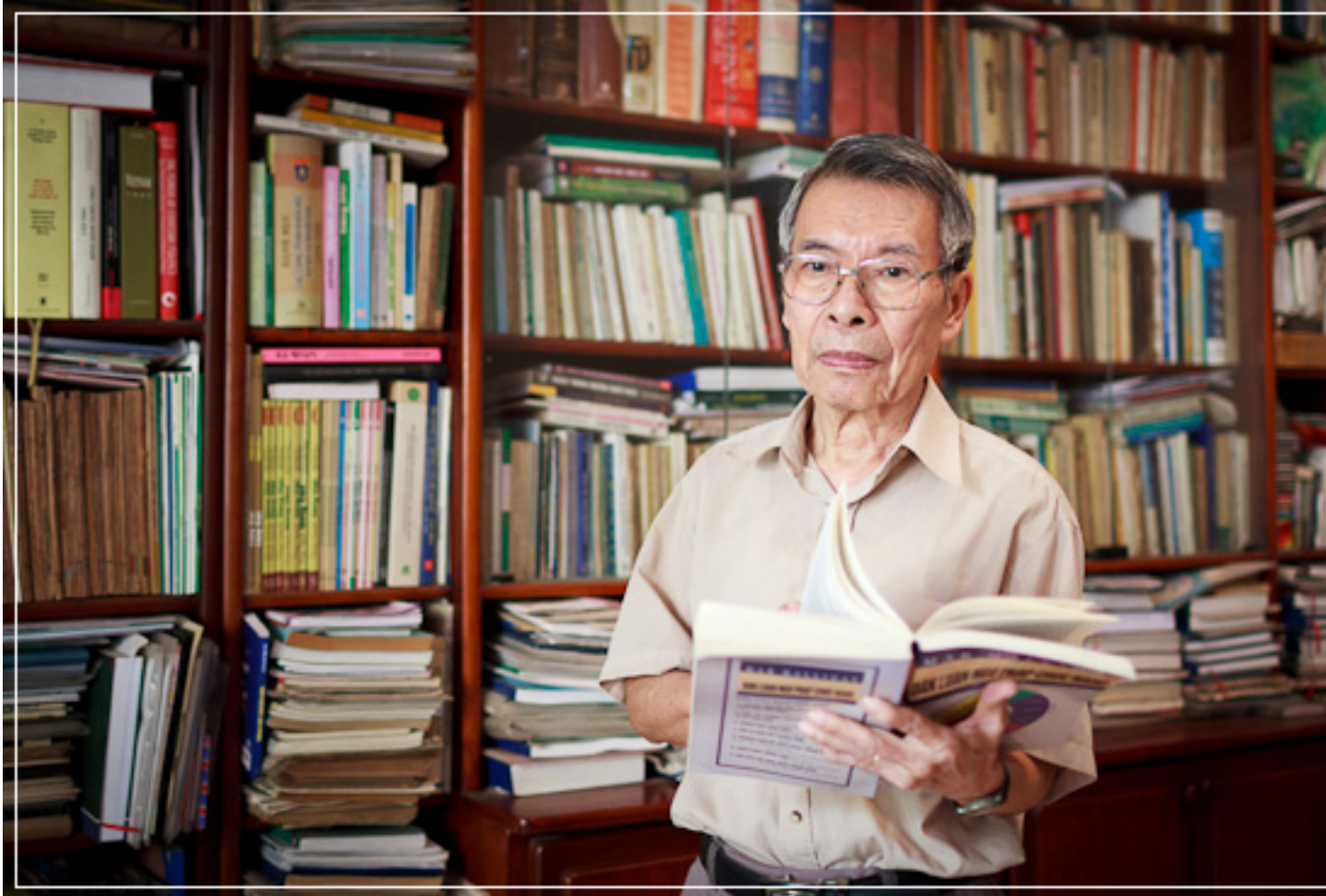

Ngữ âm tiếng Việt của GS Đoàn Thiệu Thu

Thành Long/USSH

GS.NGND Đoàn Thiệu Thu. Tác giả: GS.TS

Nguyễn Văn Lợi

GS.TS Nguyễn Văn Lợi (Viện sĩ điển hình và Bách khoa thủ Việt Nam) không chỉ là một nhà nghiên cứu giá trị khoa học, giá trị thực tiễn và tác động khoa học của **Ngữ âm tiếng Việt** của **GS. NGND Đoàn Thiệu Thu**

. Đây là công trình được trao tặng Giải thưởng Nhà nước đợt năm 2010, Lễ trao Giải thưởng sẽ được tổ chức vào ngày 18/02/2012 tới đây.

Sách **Ngữ âm tiếng Việt** (*Nhà xuất bản Địch và Trung tâm chuyên nghiệp, Hà Nội, 1977*) dày 373 trang, chia thành 8 chương. Ngoài chương 1: Dẫn luận, chương 8: Chú thích, 6 chương còn lại dành cho việc miêu tả cấu trúc âm vị học của tiếng Việt: Âm tiết (chương 2); Thanh điệu (chương 3); Âm điệu (chương 4); Âm điệu (chương 5); Âm chính (chương 6); Âm cuối (chương 7).

Trong *Lời nói đầu* tác giả xem sách **Ngữ âm tiếng Việt** là “*Tập giáo trình dành cho sinh viên chuyên ngành ngôn ngữ học của trường Địch và Trung tâm chuyên nghiệp và cũng là tài liệu tham khảo hữu ích*”

cho sinh viên khoa Văn các trường Đại học Sư phạm, sinh viên các trường Đại học Ngoại ngữ và những ai muốn tìm hiểu sâu hơn về vấn đề nào đó của ngữ âm tiếng Việt. Chúng ta nhận ra tính chất giáo khoa, sự phạm của sách được thể hiện ở lập luận logic, chặt chẽ, cách trình bày chi tiết để người học “chấp nhận” và thuyết phục trong sách. Về mặt chất lượng, *Ngữ âm tiếng Việt* là một công trình nghiên cứu khoa học có những đóng góp mới trong lý luận và ứng dụng thực tiễn về ngữ âm tiếng Việt.

1. Giá trị khoa học của *Ngữ âm tiếng Việt*

1.1. Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* đã ứng dụng một cách khoa học những cơ sở lý thuyết và phương pháp miêu tả ngữ âm-âm vị học của âm vị học truyền thống (N.S. Trubeskoj, R. Jakobson, A. Martinet, J Vachek...) vào việc miêu tả các hiện tượng ngữ âm-âm vị học tiếng Việt, vốn là ngôn ngữ còn xa lạ với truyền thống nghiên cứu âm vị học châu Âu. Đồng thời, *Ngữ âm tiếng Việt* đã tiếp thu những thành tựu về lý luận và phương pháp nghiên cứu ngữ âm các ngôn ngữ Đông phương của các tác giả thuộc trường phái Đông phương học Nga – Xô Viết vào việc nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt.

1.2. Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* có những đóng góp mới:

1.2.1. Xuất phát từ đặc điểm tiếng Việt (ranh giới âm tiết trùng với ranh giới hình vị), tác giả xem âm tiết là đơn vị xuất phát của sự phân tích âm vị học. **1.2.2.** Đề nghị quy định những vấn đề âm vị học tiếng Việt, tác giả coi trọng thái độ của người bản ngữ, chứ không chỉ dựa vào những cơ sở lý luận ngữ âm. Xem cách cấu tạo tổ lái, hiện tượng tổ lái kép, nói lái như các quy tắc hình – âm vị học (morphophonology – vấn đề được áp dụng trong nghiên cứu âm vị học các ngôn ngữ bản địa), để phân chia âm tiết thành các thành tố.

1.2.3. Xác lập mô hình phân chia 2 bậc, 5 thành tố của âm tiết tiếng Việt:

Bậc 1: Âm tiết = âm đầu + vần + thanh điệu;

Bậc 2: Vần = âm nôi + âm chính + âm cuối

1.2.4. Một thành phần trong 5 thành phần trên làm thành một đặc điểm. Trong một đặc điểm có sự đổi lập âm vị zero / âm vị khác (Ví dụ, âm vị zero đặc biệt lập với âm vị /w /trong đặc điểm âm nôi). Do sự khác biệt giữa đặc điểm âm đầu u và đặc điểm âm cuối i, nên phụ âm đầu u và phụ âm cuối i là 2 âm vị biệt lập (ví dụ âm vị phụ âm đầu u / t/ trong ta và âm vị phụ âm cuối i / t/ trong

át
).

1.3. Ngữ âm tiếng Việt đã trở nên một quy trình nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt trong và ngoài nước (cho đến thập kỷ 80 của thế kỷ XX). Đó là những tri thức, những quy trình phân tích, miêu tả ngữ âm tiếng Việt trong:

- Thi pháp truyền thống (hiện, luật bằng trắc trong thơ ca)
- Sự sáng tạo của Quốc Ngữ của các chữ cái ở phương Tây ở thế kỷ XVII
- Các công trình về ngữ âm tiếng Việt của các học giả người Pháp ở nửa đầu thế kỷ XX (như M.B. Grammont, L. Cadiere, A. Cheon, A.G. Haudricourt...), các nhà Việt ngữ học Xô Viết (N.Đ Andreev, M.V. Gordina, T.T. Mkhitarian...), các chuyên gia tiếng Việt của Mỹ (M. B. Emeneau, L.C. Thompson, R. B. Jones)
- Các công trình có liên quan đến ngữ âm tiếng Việt của các tác giả người Việt (Phan Khôi, Lê Văn Lý, Đào Duy Anh, Nguyễn Đình Hoà, Hoàng Tuân, Nguyễn Phan Cảnh, Nguyễn Hàm Đương, Nguyễn Quang Hùng, Cao Xuân Hạo...).

Ở lĩnh vực này, công trình *Ngữ âm tiếng Việt* đã đặt ra các thành tựu: **1.3.1.** Lần đầu tiên miêu tả một cách tiếng Việt đầy đủ, hệ thống của cấu trúc âm tiếng Việt: cấu trúc âm tiết, hệ thống thanh điệu, hệ thống âm đầu, hệ thống vần, chữ viết.

1.3.2.

Đưa ra cách quan niệm riêng của tác giả về một số vấn đề ngữ âm-âm vần học tiếng Việt, và nhất là có cách nhìn nhận những giá trị của các nhà nghiên cứu: cấu trúc âm tiết, đặc điểm ngữ âm và âm vần của thanh điệu, giải thích âm vần học các vần có nguyên âm ngắn... Đóng góp tác giả của

Ngữ âm tiếng Việt

đã hệ thống và đưa ra những nhận xét, đánh giá các ý kiến của các tác giả đi trước và các vấn đề liên quan. Cách làm này khiến công trình

Ngữ âm tiếng Việt

vừa mang tính khoa học, chuyên sâu của một chuyên khảo, vừa mang tính phổ biến, hướng đến công chúng và một giáo trình.

1.4. Ngữ âm tiếng Việt là công trình có giá trị khoa học cao. Có thể xem *Ngữ âm tiếng Việt* là công

trình của bản đầu tiên về ngữ âm tiếng Việt. Sau công trình này, trong mấy thập kỷ gần đây, nhờ sự tăng cường áp dụng các phương pháp ngữ âm thực nghiệm và phân tích tiếng nói bằng máy tính, việc nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt trong nước và ngoài nước đã đặt ra những quy trình, thành tựu mới về lý thuyết và ứng dụng (chẳng hạn, các quy trình nghiên cứu trên bình diện âm học, cảm thụ, các hiện tượng ngôn điệu, lịch sử ngữ âm...). Tuy nhiên, cho đến nay,

Ngữ âm tiếng Việt

vẫn là công trình của bản và còn thiếu đi vài việc nghiên cứu (lý thuyết và ứng dụng) và giải quyết (địa phương và trên địa phương) về ngữ âm tiếng Việt. Do tính chất

của bản

và

sở phẩm

, cho đến nay, công trình này vẫn là giáo trình chính về ngữ âm tiếng Việt giảng dạy trong các chuyên ngành có liên quan đến ngữ âm học các trường đại học. Đáng tiếc,

Ngữ âm tiếng Việt

còn là tài liệu học ngữ âm, tham khảo cho những ai nghiên cứu ngữ âm các ngôn ngữ cùng loại hình tiếng Việt, đặc biệt là các ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Chính vì vậy, sau lần xuất bản thứ nhất (1977),

Ngữ âm tiếng Việt

đã được tái bản vào các năm 1999, 2003, 2007, với lượng in lớn (1.000 bản).

1.5. Ngữ âm tiếng Việt đánh dấu một bước phát triển mới trong nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt

. Do vậy, các kết quả nghiên cứu, ý tưởng, luận điểm của

ngữ âm tiếng Việt

thường được trích dẫn trong các công trình liên quan đến ngữ âm tiếng Việt trong nước và ngoài nước. Trong nước,

Ngữ âm tiếng Việt

là tài liệu tham khảo chính để viết các sách chuyên khảo, giáo trình về ngữ âm tiếng Việt của Đinh Lê Thọ & Nguyễn Văn Huệ, của Võ Văn Hùng & Hoàng Dũng, sách về phonology tiếng Việt của Hoàng Thọ Châu (công trình được giới thiệu nhà xuất bản năm 2005). Các trích dẫn về ngữ âm tiếng Việt được trình bày trong sách của tác giả Đoàn Thiệu Thu thường là dẫn liệu trong các chương về ngữ âm học trong các giáo trình dạy luận ngôn ngữ học, ngôn ngữ học đại chúng. Sách

Ngữ âm tiếng Việt

được dùng làm tài liệu tham khảo chính yếu trong các đề tài nghiên cứu, luận văn, luận án, bài báo, báo cáo khoa học có liên quan đến ngữ âm tiếng Việt của các tác giả trong nước suốt mấy thập kỷ gần đây.

Nước ngoài, sách *Ngữ âm tiếng Việt* của GS. Đoàn Thiệu Thu thường xuyên được trích dẫn trong các sách, luận án, các bài báo, báo cáo trên các tạp chí khoa học chuyên ngành ngữ âm học (

Journal of Phonetics, Phonetica, Journal of

the Acoustical Society of America...)

, tại Hội

ngôn ngữ học quốc tế (Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ học Đông Nam Á -

SEAL

, Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ Hán-Tạng -

SST

, Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ Nam Á -

AAL

). Sau đây là một số công trình tiêu biểu:

1. Gordina M.V., I. S. Bystrov. 1984. Fonetitsheskij stroj v'ietnamskogo jazyka. Moskova : Nauka.
2. Vu Thanh Phụng. 1981. The Acoustic and perceptual nature of tone in Vietnamese. Thesis for Doctor of Philosophy, ANU, June 1981.
3. Ngo Thanh Nhan (1984). The syllabeme and pattern of word formation in Vietnamese. Ph.D dissertation. New York University.
4. Earl M. A. 1995. An Acousticphonetic study of Northern Vietnamese tones. Sata Barbara:

Speech Communications Research Laboratory, Inc.

5. Phạm Andrea Hoa (2001). Vietnamese Tone: Tone is not pitch. Linguistics. Toronto, University of Toronto.

6. Pham Andrea Hoa 2003. Vietnamese Tone: A new analysis . London/New York/Oslo/Singapore: Routledge-Taylor and Francis.

7. Honda Koichi. 2008. Tone in the Lam River speech of North-Central Vietnamese-an acoustically – based multi-speaker description and analysis. A thesis of Doctor of Philosophy , Australian National University, 2008.

8. Nguyen T. and Ingram, J. C. 2006 . Acoustic and perceptual cues for compound – phrasal contrasts in Vietnamese, *Journal of the Acoustical Society of America*.

9. Nguyen T.A. T., Ingram, J., & Pensalfini, R. 2008 . Prosodic transfer in Vietnamese acquisition of English contrastive stress patterns. *Journal of Phonetics* 36 (2008) 158–190

10. Honda Koichi. 2004. F0 and phonation types in Nghe Tinh Vietnamese tones. SST. 2004.

11. Michaud, Alexis, 2004. Final consonants and glottalization: New perspectives from Hanoi Vietnamese. *Phonetica* 61:2-3, 119-146.

12. Tran Thi-Thuy-Hien and Nathalie Vallée – [An Acoustic Study of the Segments in the Vietnamese Consonant Sequences](#) 17 th Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society August 31-September 2, 2007. University of Maryland, Maryland, USA.

13. Paanchiangwong Songgot. 2007. [The Influence of Final Consonants on the Tones of Vietnamese Spoken in Udon Thani Province, Thailand](#) . The 17 th Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society August 31-September 2, 2007. University of Maryland, Maryland, USA

Giáo sư Đoàn Thiệu Thuận. Hà Nội, tháng 10/2011.

2. Giá trị thực tiễn của *Ngữ âm tiếng Việt*

2.1. Tác dụng thực tiễn của công trình

Những kết quả của *Ngữ âm tiếng Việt* được áp dụng trong nghiên cứu và ứng dụng ngữ âm tiếng Việt (ngữ âm học ứng dụng – Applied Phonetics), góp phần giải quyết một số vấn đề thực tiễn liên quan đến ngữ âm tiếng Việt.

2.1.1. Dạy và học ngữ

âm tiếng Việt

Sách N

gữ âm tiếng Việt

là tài liệu tham khảo để biên soạn sách dạy tiếng Việt cho học sinh phổ thông, tài liệu dạy tiếng

Việt cho người học tiếng Việt như ngôn ngữ thứ hai (người nước ngoài, người dân tộc thiểu số).

2.1.2. Ngữ âm bệnh học (Pathological Phonetics)

Những kiến thức về ngữ âm tiếng Việt được trình bày trong công trình của Đoàn Thiệu Thu để áp dụng trong nghiên cứu bệnh học ngữ âm tiếng Việt (dyslexia, chứng sau phẫu thuật vòm họng, vá hàm chôn phát âm; chứng đoán, điếc tai, đánh giá kết quả điếc tai các bệnh thần kinh thính giác và chứng năng thanh quản (voice disorder), phàn nàn về tiếng nói cho người mất thanh quản...).

2.1.3. X lý lý nói tiếng Việt trong công nghệ thông tin

Sách

Ngữ âm tiếng Việt

cung cấp những kiến thức cơ bản, cần thiết về ngữ âm tiếng Việt để giới thiệu quy trình các vấn đề liên quan đến ngữ âm tiếng Việt trong công nghệ thông tin. Sách cung cấp các tri thức về cấu trúc âm tiết, hệ thống âm điệu, vần, thanh điệu tiếng Việt để người làm công nghệ giới thiệu các bài toán về tiếng học, nhận dạng lời nói tiếng Việt, kiểm tra chính tả văn bản tiếng Việt. Mô hình 2 bước cấu trúc âm tiết tiếng Việt do Đoàn Thiệu Thu đề ra gợi ý cho 1 nhóm tác giả (khoa Công nghệ Thông tin, Đại học Bách khoa Hà Nội) xây dựng chương trình kiểm tra chính tả dựa trên luật cấu tạo âm tiết tiếng Việt.

3. Tác động về khoa học của công trình Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* của GS Đoàn Thiệu Thu có vai trò quan trọng trong việc xây dựng và phát triển chuyên ngành ngôn ngữ học nói chung và ngữ âm học nói riêng ở nước ta. Việt Nam, ngôn ngữ học hiện đại tiên phong giới thiệu môn chuyên ngành khoa học trong các trường đại học vào những năm 1960-1970. GS Đoàn Thiệu Thu là một trong những người đầu tiên tham gia xây dựng chuyên ngành ngôn ngữ học của trường Đại học Tổng hợp Hà Nội (nay là Đại học Quốc gia Hà Nội).

Sách

Ngữ âm tiếng Việt

là một trong các công trình đầu tiên mong muốn cho việc giới thiệu và nghiên cứu ngôn ngữ học (bao gồm ngữ âm học) nói chung và Việt ngữ học (bao gồm ngữ âm tiếng Việt) nói riêng.

Nguon: vnu.edu.vn